

“Blote grond is uit den boze”

Pesticideverbod vraagt om andere inrichting

Vanaf 1 november aanstaande is de gifspuit (wettelijk) taboe voor begraafplaatsen. Dat vereist een ommezwaai in de aanpak van onkruid, maar ook in de inrichting, zo leert een bezoek aan koploper Sint-Niklaas in Vlaanderen. Daar is het pesticideverbod al sinds 2015 van kracht. “Voor ons is een perfect gazon niet perfect. Er mag wel iets van mos en klavers in staan.”

Zo op het eerste gezicht is begraafplaats Heimolen (15 hectare), aan de buitenrand van het Vlaamse Sint-Niklaas, een dood-normale begraafplaats. In de jaren tachtig van de vorige eeuw ruim en parkachtig opgezet in het licht heuvelende landschap, met klinkerpaden en strak geknipte hagen, met een groen omzoomde vijver

en met de grafstenen netjes in het gelid. Maar na een rondleiding door natuur-ambtenaar Jan Verheyden en werkleider Beheer openbaar domein Michaël de Gendt is duidelijk dat achter de klassieke façade een ecologische omwenteling heeft plaatsgevonden waar Nederlandse begraafplaatsen met groene ambities iets

van kunnen leren. Zeker nu het vanaf 1 november aanstaande verboden is om nog langer pesticiden te gebruiken. De begraafplaatsen die nog niet zijn begonnen met het uitbannen van pesticiden en per 1 november van de ene op de andere dag de gifspuit in de ban moeten doen, hebben een probleem, waarschu-

10

Links Jan Verheyden, rechts Michaël de Gendt

wen de twee Vlaamse groenambtenaren. "Dat gaat niet lukken, je hebt daar tijd voor nodig," aldus De Gendt. "We hebben hier verhardingen uitgebroken, gronden afgegraven, ingezaaid. Alles is bekeken. Wat extensief – onderhoudsvriendelijk – was, is blijven staan. De rest is omgevormd. Als je dat allemaal in een jaar moet uitvoeren..."

Filosofisch

Jarenlang is Sint-Niklaas bezig geweest om voorbereidingen te treffen voordat de stad een jaar of vijf geleden definitief overstapte op een volledig pesticidevrij beheer. De paden van gravé (kleine steentjes) en andere verhardingen zijn zoveel mogelijk weggehaald. Immers, zonder de mogelijkheid om naar de gifspuit te grijpen, vragen die paden een arbeidsintensieve behandeling om te voorkomen dat het onkruid tussen de steentjes opschiet. Een groenmedewerker moet dan in tergend traag tempo, langzamer dan stapvoets, met een brander of met heteluchtblazer over het pad, of hij moet het onkruid er tussenuit schoffelen. De Gendt wijst op het keurig gemaaid graspad tussen twee dichte rijen met grafstenen. "Al die paden waren van gravé. Dat hebben we afgegraven en laten vergrassen." Daar is overigens niet uitgebreid over gecommuniceerd naar het publiek toe. "Als je dat van tevoren gaat zeggen, dan kunnen mensen wel eens schrikken, maar als het er eenmaal ligt en je houdt het goed bij, dan vinden ze het prima." Vroeger werden er tegen het onkruid middelen als Roundup gespoten en werd er gestrooid met korrels. "Die vergassen, waardoor je er een filmlaag op krijgt. Dat is eigenlijk heel schadelijk. Nu wordt er veel met de trimmer gewerkt," wijst hij naar een smalle grasstrook tussen twee gravenrijen. Groeit er dan geen onkruid in het gras? "We bekijken dat filosofisch: het is groen en kort en een mooi tapijtje. Wij hebben hier geen perfecte gazons. Maar

Op Tereken heeft een landschapskunstenaars afscheidingen gemaakt van talloze gestapelde houtblokken

voor ons is een perfect gazon niet perfect. Er mag wel iets van mos en klavers in staan." Niet alleen heeft verharding plaatsgemaakt voor gras, de beplanting is in de loop der jaren veranderd. "We hebben dicht beplant, we gebruiken zoveel mogelijk bodembedekkers. Hier is het net niet gelukt," wijst hij naar de grond tussen twee beuken waar een geelgroen plantje met moeite de helft van de boomspiegel heeft gevuld. "Wat dat is? Hypericum, Sint Janskruid," licht hij toe. "Dat is normaal een plant die goed dichtgroeit." Dat de werkleider dat niet uit zijn duim zuigt,

is te zien bij andere boomspiegels waar de hypericum welig over de bodem tiert en zo onkruid geen kans geeft. "Ieder stukje dat dichtgroeit voorkomt onkruid. Blote grond is uit den boze." In elk geval voor dit klassiek ogende gedeelte van de begraafplaats, waar beeldkwaliteit 1 (de hoogste beeldkwaliteit) geldt. "Voor veel mensen oogt dat slordig, onkruid," weet Verheyden. "Vandaar dat we maatregelen kiezen waardoor het toch netjes oogt."

Kolibrivlinder

Een stuk verderop wijst De Gendt naar geranium macrorrhizum (een soort ooie-

vaarsbek) aan de voet van een jonge rode beuk. Hij gaat even door de knieën bij de boomspiegel en voelt aan de plant. "Dat is een heel dankbare plant," vertelt hij op deze extreem zomerse dag, "want die kan goed tegen de droogte en er zijn weinig onkruiden die er tegen concurreren." Je zou er natuurlijk ook gras kunnen laten groeien, maar het draait in Sint-Niklaas niet alleen om het uitbannen van pesticiden. Boomspiegels zijn belangrijk voor de vruchtbaarheid van de grond, doceert De Gendt. "Het blad kan er in vallen als het herfst is. Als je gras hebt tot aan de stam, dan maai je tot aan de stam en worden de bladeren afgevoerd en daarmee ook de voedingsstoffen."

Het natuurbeleid van de Vlaamse gemeente staat verder in het teken van meer biodiversiteit creëren in groenzones als begraafplaatsen. Dat blijkt zeker bij de asweide en de paden die daarheen leiden. Hier is de begraafplaats opeens een stuk minder strak. Verharding ontbreekt, er is een entree met houten palen en gevlochten berkentakken, langs de paden staan jonge lindes en in de randen langs het pad schiet een weelderig mengsel bloemen omhoog. Hier geldt beeldkwaliteit 3, aldus Verheyden. "Dat zegt niks over hoe mooi het is, maar alleen iets over het beheer," benadrukt hij en wijst vervolgens links en rechts de soorten aan die hier groeien, zoals kaasjeskruid, margriet, engelwortel en ratelaar. De ratelaar wordt ingezet om het dominante gras terug te dringen, legt Verheyden uit. Op een gazon dient gras wellicht zijn doel, maar hier woekert het zo hard dat het overal met zijn lange pluimen de kop opsteekt. De ratelaar zorgt ervoor dat andere soorten, zoals rolklaver, korenbloem en klaproos, ook de kans krijgen om te groeien en bloeien. Dat de aanpak niet alleen ingrijpend maar ook pragmatisch is, blijkt bij een strook lavendel waar Verheyden door de knieën gaat om de bijen die van bloem naar bloem vliegen te determineren. Hoort een

Op begraafplaats Tereken zijn, op twee hoofdassen na, alle paden vergrast

exoot als lavendel thuis in Vlaams ecologisch beheer? "Het natuurlijke verspreidingsgebied van lavendel is inderdaad niet tot hier," geeft hij toe, "maar het is een plant die goed is voor bijen." Vandaag laat vooral de 'gewone honingbij' zich zien, hoewel de lavendel ook een paar bijzondere gasten heeft gelokt. "Kijk, een kolibrivlinder," zegt De Gendt verheugd tegen Verheyden. Even later laat Verheyden de bijenkassen (voor een bijenvolk) en het bijenhotel (voor de solitaire bijen) zien die de bed and breakfast voor de bijen compleet maakt.

■ Rondleidingen

In Vlaanderen is het gebruik van pesticiden sinds 1 januari 2015 verboden. Sint-Niklaas is als één van de eerste gemeenten in Vlaanderen overgeschakeld naar pesticidevrij beheer. Al was hij er niet vanaf het begin bij, Verheyden vindt het een logische keuze. "We weten dat insecticidegebruik iets doet met de gezondheid en dat het slecht is voor het insectenleven." Inmiddels concurreren de grote Vlaamse steden met elkaar en proberen ze elkaar

de loef af te steken in ecologisch beheer. Wat precies de effecten zijn van de ecologische manier van beheren in Sint-Niklaas is niet bekend. "De vegetatieopnamen (monitoring van soorten, red.) moeten nog gebeuren," zegt Verheyden. Maar heel erg van belang is die kennis volgens hem niet. "Het bestuur wil niet weten hoeveel soorten bijen er zijn." De Gendt: "Die willen vooral dat er veel andere mensen komen kijken." Dat nu lukt aardig. "Je komt er regelmatig mee in de pers," zegt Verheyden. "Er zijn verschillende rondleidingen door de VVOG (Vereniging Voor Openbaar Groen), mensen uit heel Vlaanderen komen langs." Overigens komen die vooral voor in de in het stadscentrum gelegen begraafplaats Tereken.

■ Kevers

Op het kleinere Tereken (8 hectare), waar geen nieuwe graven meer worden uitgegeven, ligt de ecologische lat hoger dan op Heimolen. Dat is ter plekke goed te zien: op twee hoofdassen na zijn alle paden vergrast, de exotische coniferen hebben het veld geruimd voor inheemse zomereiken en winterlindes en veel graven hebben plaatsgemaakt voor gras. Het heeft geleid tot een metamorfose. "Ik kwam hier als kind al. Toen was het helemaal strak," herinnert de Gendt zich. Verheyden: "Het was een stenen woestenij." Die tijd is voorbij. "Op Heimolen is het gazonbeheer, hier is het extensief beheer," legt Verheyden uit als hij over de stads-

De gifspuit geheel in de ban doen,
daar is tijd voor nodig. Wie pas op
1 november begint, heeft een probleem

begraafplaats wandelt en naar het alom aanwezige opgeschoten gras wijst. Hier wordt maar twee keer per jaar gemaaid. De gemeente wil dat de natuur alle vrijheid krijgt op de historische begraafplaats en daarvoor moeten verhardingen en ook een deel van de graven wijken. Verheyden wijst naar bordjes die hoog uitsteken boven de graven waarvan de concessie verlopen is. Daarop kondigt de gemeente aan dat ze de graven zal ruimen als de rechthebbenden de concessie niet laten verlengen. "Als die graven weg zijn, hebben we weer ruimte voor extensief beheer."

Dat extensieve beheer wilde de gemeente aanvankelijk nog verder doorvoeren; de oorspronkelijke opzet kende plannen om er schapen te laten grazen. "Daar was veel reactie op, het lag te gevoelig," zegt de natuurambtenaar. De schapen zijn er niet gekomen. Nog niet. Maar voor de rest is de gemeente bezig om de begraafplaats om te vormen naar een park voor 'recreatief gebruik, natuurbeleving en

verpozing', zoals het stedelijk groenplan (2011) het omschrijft. Hoewel al heel wat graven hebben plaatsgemaakt voor groen, zal de begraafplaats zijn begraafplaatskarakter niet verliezen, stelt Verheyden gerust: "Er zijn redelijk veel graven met cultuurhistorische waarde. Die zullen blijven."

Daaromheen gaat de gemeente gestaag verder om de soortenrijkdom te vergroten. Zo trekken de inheemse zomereiken veel meer plant- en diersoorten aan dan coniferen, legt De Gendt uit. Een stukje verderop staan winterlindes, een boom die nectar en stuifmeel levert voor de bijen. En ook hier de bloemrijke randen langs de paden. Verder doet de gemeente haar best om het de dieren naar de zin te maken. Binnen een palissade van ruwe houten palen staat een bijenkas. Verheyden opent een houten deurtje, dat voor educatieve doeleinden in de kas zit. Daarachter zit een glasplaat en daar weer achter zijn nijvere bijen bezig in hun zelfgemaakte honingraten. Ook het

bijenhotel ontbreekt niet. Als extra heeft een landschapskunstenaar afscheidingen gemaakt van talloze gestapelde houtblokken. Daarin voelen kevers en andere insecten zich thuis, legt Verheyden uit. Daar komen muizen op af. Samen met de konijnen, duiven en vogels zijn dat weer prooien voor buizerds die zo nu en dan komen jagen op de begraafplaats en daarvan de sporen achterlaten. "Er heeft hier een kadaver van een konijn over de palissade gehangen." En ook nu duidt een kluit veren op de grond op de recente aanwezig van een roofvogel. En zo heeft het uitbannen van pesticiden in Sint-Niklaas geleid tot iets veel breders, tot het vergroten van de soortenrijkdom, tot een ecologisch systeem waarin meer gebeurt. Soms is dat even wennen. "Je moet toleranter zijn voor andere soorten, je moet meer openstaan." ■

SOBER EN STIJLVOL

bollen op begraafplaatsen

Voor uw groenprojecten biedt JUB Holland:

- Ruime selectie bloembollen in uitstekende kwaliteit
- Lang bloeiende mengsels en combinaties
- De mogelijkheid tot machinaal planten
- Meer dan 100 jaar ervaring

Vraag voor meer informatie over het gebruik van bloembollen op begraafplaatsen!

JUB Holland

0252 373 762
info@jubholland
www.jubholland.nl

